

Dynamisch Perspectief: 10 jaar dynamische essentie vervolgd

Dynamisch Perspectief is al weer tien jaar lang het blad voor de leden van de BD-Vereniging. Zo'n leeftijd bereik je natuurlijk niet zomaar. Velen hebben zich door de jaren heen ingezet om de kwaliteit van het blad te waarborgen. Hierover verder denkend komt de naam van Bruno van der Dussen boven. In het interview dat Jos Pelgröm met hem had (DP2-2008) geeft Bruno aan dat hij het belangrijk vond dat de praktijk van de BD-landbouw in DP in beeld wordt gebracht. Daarnaast geeft Bruno in hetzelfde interview ook nog een aantal andere aandachtspunten die hun weg kunnen vinden in Dynamisch

Perspectief, zoals meer aandacht voor voeding, het eigentijds invullen en tonen van de antroposofie en het steunen en stimuleren van onderzoek. Kortom de verdiensten van de bd-landbouw goed communiceren - een handschoen die de huidige redactie graag wil oppakken.

Een ander belangrijk onderdeel van een succesvolle communicatie is de vormgeving. Dit wordt al vanaf het begin van Dynamisch Perspectief verzorgd door Gerda Peters. Haar werk maakt het blad aantrekkelijk om te lezen en ook als visitekaartje naar buiten. Een

herkenbaar blad met een eigenzinnige vorm. De letters zijn dan in tien jaar tijd wat strakker geworden, het blijft letterlijk een blad dat gezien mag worden. Dit blijkt vooral als de vereniging ergens in het land met een stand staat. De daar ter inzage gelegde DP's zijn als eerste weg.

DP - doe eraan mee

Als u wilt helpen door bijvoorbeeld een artikel te schrijven dan kunt u altijd contact opnemen met de redactie via de telefoon 0321-315937 of via e-mail: onnobakker@bdvereniging.nl.

Uitnodiging Winterconferentie 2009

Aan alle boeren, tuinders, handelaars, onderzoekers en andere betrokkenen en geïnteresseerden in de bd-landbouw.

Het bestuur van de BD-Vereniging nodigt u van harte uit voor een gezamenlijke winterconferentie op 14 januari 2009 op de Warmonderhof. Dit jaar is **Gezond van grond tot mond: Kwaliteit en onze voeding** als thema gekozen. Vele zaken zijn van invloed op de kwaliteit van onze voeding en in het programma zullen verschillende aspecten van

voeding en voedingskwaliteit aan bod komen. Vragen als "Wat kun je als producent doen aan de kwaliteit van je product" of "Wat zie ik als consument als kwaliteit in mijn voeding" zullen aan bod komen. Ook is er dit jaar "open ruimte", een mogelijkheid voor leden om zelf een workshop o.i.d. te verzorgen. Wilt u op deze manier bijdragen aan de winterconferentie dan kunt u contact opnemen met het bureau, het liefst via e-mail: onnobakker@bdvereniging.nl. Het programma vindt u bin-

nenkort op de website; www.bdvereniging.nl. Kosten voor deelname bedragen € 40,-, inclusief koffie, thee en lunch. Voor beroepsleden en aan hen gekoppelde leden is deelname gratis. Om u goed te kunnen ontvangen stellen wij aanmelding en betaling vooraf zeer op prijs. Aanmelding met vermelding van naam, adres en telefoonnummer graag per e-mail naar: info@bdvereniging.nl. Betaling op Postbank nummer 313786 o.v.v. "winterconferentie" en naam deelnemer(s). ■

'Grondgedachten' Deel 3

Toekomstige structuren voor beheer van grond

Jan J.C. Saal

"Grondgedachten"

Als voorzitter van Stichting Loverendale ben ik tegen de problematiek aangelopen van prijzen van landbouwgrond. Ik ben ervan overtuigd geraakt, dat grondprijzen worden bepaald door principes, die haaks staan op het basisprincipe van de biologisch-dynamische landbouw: vruchtbare grond. Vruchtbare grond vereist vrije grond. Stichting Loverendale heeft als doelstelling om grond vrij te maken voor de biologisch-dynamische landbouw.

In drie afleveringen gun ik u een kijkje in mijn gedachtegangen hierover, mijn zogenaamde 'grondgedachten'... In voorgaande DP's, nummer 3 en 4 2008, kwamen aan bod: *Grond en waarde?* en *Eigendom en gebruik*. In deze laatste aflevering mijn pleidooi voor een nieuwe voortrekkersrol van de biologisch-dynamische beweging: de vernieuwing van de sociaaleconomische structuur van de landbouw, met name hoe het grondeigendom geregeld zou moeten worden. De kredietcrisis maakt het extra actueel!

De huidige kredietcrisis

Naar aanleiding van de huidige kredietcrisis klinkt er een roep om veranderingen. De crisis grijpt in in een maatschappij, die steeds complexer is geworden. In deze kredietcrisis komen verschillende ontwikkelingen uit het verleden bij elkaar, waardoor hij dan ook niet in enkele woorden is uit te leggen. Bovendien liggen de benodigde veranderingen niet zo voor de hand. Hoe moeten we die crisis nu beoordelen in het licht van het vraagstuk over eigendom? En in het bijzonder: het eigendom van grond. Wat kunnen we er aan doen?

Roven

Als we allereerst eens naar de hele mensheidsgeschiedenis kijken, dan zien we een ontwikkeling van roven naar ruilen en van ruilen naar iets, dat nog in wording is: associëren. Het roven is een verouderd principe. Het is dus terecht dat via wetten en maatregelen wordt getracht om dat roven uit te bannen. In de financiële wereld, vooral in Amerika, blijkt desondanks het roven een verfijnde kunst te zijn geworden. Juist door te lichtzinnig leningen te verstrekken kun je mensen beroven, omdat ze daarna verplicht zijn om rente en aflossingen te betalen.

Wanneer de lening te groot is of rente en aflossingen te hoog, dan ontstaat een situatie waarin iemand wordt beroofd, ook al heeft de betrokkene zelf met die lening ingestemd. Deze situatie is vergelijkbaar met een boer die naar verhouding te veel moet lenen, doordat de grondprijs bijvoorbeeld te hoog is, ook dan kan een dergelijke situatie zo maar ontstaan. Dit kan de boer ertoe brengen om meer opbrengsten uit zijn land te willen 'persen'. Zo volgt uit een financiële roof een aanslag op de bodemvruchtbaarheid; - dat noemen we 'roofbouw'.

Ruilen = wederkerigheid

We zitten als maatschappij nog midden in het ruilen. De basis van het ruilen is de wederkerigheid. Het gaat er dus om dat we ons steeds afvragen in hoeverre de wederkerigheid is gerealiseerd of zal worden gerealiseerd, wanneer we iets in ons bezit krijgen wat anderen hebben vervaardigd. Wederkerigheid op korte termijn noemen we koopgeld en wederkerigheid op de lange termijn noemen we leengeld. Schenkgeld tenslotte is aan de orde wanneer we afzien van wederkerigheid. Wanneer u zich echt met wederkerigheid gaat bezighouden, zult u verbaasd staan hoe moeilijk dat eigenlijk is. Juist in het economisch leven zijn we eraan gewend

geraakt gericht te zijn op ons eigen gewin. Daardoor is het moeilijk voorstelbaar hoe het is om steeds weer wederkerigheid na te streven. Bijvoorbeeld: wij Nederlanders zijn vaak uit op een koopje. Maar past dat eigenlijk wel bij het streven naar wederkerigheid? Nog een voorbeeld: we weten maar al te goed, dat het gebruik van kunstmest in de gangbare landbouw uitputting van de teelaarde veroorzaakt. Geen wederkerigheid dus! Ook van speculatie met grondprijzen weten we dat het niet past bij het streven naar wederkerigheid. Maar hoe zit het dan met het normale stijgen van de huizenprijzen en het benutten van de overwaarde? Met koerswinsten op de beurzen? Met beleggen in het algemeen? En hoe zit het dan met pensioenvoorzieningen?

Door de kredietcrisis is het gerechtvaardigd om dit soort vragen te stellen. Ze wekken ons bewustzijn in dit gebied. Wat mij betreft is ons egoïsme alleen op zijn plaats wanneer we spreken over onze eigen behoeften. Zodra we ons echter in het maatschappelijk leven begeven, is wederkerigheid en associëren aan de orde.

Associëren = je verbinden met de vraagstukken van een ander

Om goed te kunnen beoordelen wat onze daden maatschappelijk teweeg brengen, moeten we in de toekomst proberen te kijken. Wat betekent het voor de boer, wanneer we zo goedkoop mogelijk zijn producten pro-

beren te verkrijgen? Wat betekent het voor de bank, wanneer we een zo hoog mogelijke rente willen op ons spaargeld en maximale zekerheid dat we altijd over dat spaargeld kunnen beschikken? Wat betekent het voor een nieuwe boer, wanneer de oude boer zijn grond en bedrijf zo duur mogelijk probeert te verkopen? Via dit soort vragen komen we bij het associëren terecht. Associëren gaat dus verder dan ruilen. We verbinden ons met de mensen die de gevolgen van ons handelen moeten dragen. Dan kunnen we waarnemen dat er vaak meer nodig is dan een eerlijke ruil. Meestal is het niet zo eenvoudig om oplossingen te verzinnen voor de vraagstukken die we dan tegenkomen. Een van die vraagstukken betreft het beschikbaar zijn van grond voor toekomstige bd-boeren. Wanneer we goed proberen om in de toekomst te kijken kunnen we zien dat dit een probleem gaat worden. Wanneer we ons dat probleem aantrekken, vormen we een associatie rond landbouwgronden met BD-initiatieven, met het oog op die toekomstige boeren.

Het rechtsleven brengt structuur

Het is in het rechtsleven of het politieke leven dat we structuren kunnen inrichten om los te komen van ons egoïsme, dat onterecht werkzaam is in het maatschappelijke gebied. In het rechtsleven maken mensen afspraken met elkaar. Deze afspraken worden in groter verband wetten, regels en statuten. Via dergelijke afspraken worden grotere en kleinere gemeenschappen vormgegeven. In dit ge-

bied speelt het politieke leven een grote rol. Ook het bancaire leven is doortrokken van afspraken en regels. Het bancaire leven maakt zodoende onderdeel uit van het rechtsleven. De huidige economische crisis is onder andere veroorzaakt, doordat men het bancaire leven te veel als economische activiteit heeft gezien en te weinig als een activiteit in het rechtsleven. Dat wil zeggen dat het bancaire handelen te veel op winststreven gericht geweest is en te weinig op het invullen van een maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Door het verstrekken van leningen en het bepalen van de te betalen rente en aflossingen wordt door banken veel invloed uitgeoefend op de maatschappij. Langs die weg worden initiatieven en projecten mogelijk gemaakt maar ook onmogelijk gemaakt. Juist langs dergelijke afspraken kan duidelijk worden dat leengeld wederkerigheid mogelijk maakt over grotere afstanden in tijd en ruimte. Leningen moeten dan niet met winstoogmerk worden afgesloten, maar ze moeten beoordeeld worden op basis van hun bijdrage aan het maatschappelijk welzijn. Het is interessant dat de huidige kredietcrisis dit fenomeen naar boven brengt. Alle banken die het bancaire proces te veel gebruikt hebben voor hun streven naar winst zijn keihard getroffen door de kredietcrisis. Banken die meer op hun maatschappelijke functie hebben gelet zijn er nauwelijks door geraakt. Willen wij als mens ook iets voor elkaar krij-

gen in het rechtsleven, dan kunnen we ons natuurlijk met politiek gaan bezighouden. We kunnen ook onderzoeken langs welke weg we directer resultaat kunnen boeken. Dat kan, wanneer we ons ook een beetje gaan bezighouden met bancaire processen bijvoorbeeld in de bd-beweging. Dat wil zeggen dat we ons kunnen afvragen hoe ons spaargeld werkt in de maatschappij of in de bd-beweging. Geef ik mijn spaargeld in handen van banken of van initiatieven met een hoog winststreven, dan ben ik daarmee mede betrokken bij de kredietcrisis, zoals hij zich nu voordoet. We kunnen geen onschuldige burgers meer zijn. We moeten zelf beoordelen hoe we met ons geld in de maatschappij willen werken.

Oplossingen

Het spreekt voor zich dat in deze ingewikkelde problematiek geen eenvoudige oplossingen voor handen zijn. Er bestaan geen structuren die problemen helemaal kunnen voorkomen. Het is ook onmogelijk dat alle mensen zich dusdanig ontwikkelen, dat zij allemaal tot de juiste inzichten komen en dus het goede zullen doen. Toch zijn er wel

enkele richtingen aan te geven, waarin we de oplossingen kunnen zoeken, die voor de toekomst van belang zullen zijn.

1. Mensen die een positie krijgen moeten zich niet alleen geschoold hebben voor die positie, maar moeten ook een persoonlijke ontwikkeling hebben doorgemaakt, die – ethisch/moreel – bij die positie past. We zullen nieuw beoordelingsinstrumenten moeten ontwikkelen die dat mogelijk kunnen maken.
2. We zullen structuren moeten ontwikkelen, die ons beschermen tegen ons eigen egoïsme, om het bewuste en onbewuste roven tegen te gaan.
3. We moeten zorgsystemen ontwikkelen om de mensen te verzorgen die niet mee kunnen komen in de ontwikkeling.

Associëren gaat verder dan ruilen

4. We moeten verschillende geldsystemen ontwikkelen die er voor zorgen dat de verschillende levensgebieden de benodigde gelden ter beschikking krijgen.
5. We moeten wetgeving ontwikkelen die voorkomt dat de economie te sterk wordt doorgevoerd in de levensgebieden waar ze niet thuis hoort.

Ad 1. Mensen die een functie krijgen in het economisch leven moeten qua vaardigheden en kennis passen bij die functie. Dat is een ingewikkelde manier om te zeggen dat een dokter opgeleid moet zijn tot dokter, een lasser opgeleid moet zijn tot lasser en een boer opgeleid moet zijn tot boer. Wanneer mensen een functie krijgen in het politieke/bancaire leven, moeten ze naast die opleiding ook nog een zekere moraliteit ontwikkeld hebben, omdat hun functioneren een diepere werking heeft in de maatschappij.

Ad 2. Hierbij is het belangrijk om te onderkennen dat het persoonlijke bezit van vermogen de mens in principe egoïstisch maakt. Structuren moeten het persoonlijk

bezit beperken, zonder het gebruik van dat bezit in de weg te staan. Dit kan gerealiseerd worden met pacht of erfpacht van grond, huur van huizen of gebruiksovereenkomsten bij machines e.d. Dat bezit moet dan wel ergens in eigendom ondergebracht zijn. Daarvoor kunnen stichtingen zonder winstoogmerk worden gebruikt. Zij worden bestuurd door be-

sturen, die vervangbaar zijn wanneer iets niet goed gaat. Bestuurders vervullen een rol in het politieke/bancaire leven, waarbij moraliteit een belangrijke rol speelt. Het idee om bd-gronden in stichtingen onder te brengen sluit hier volledig bij aan.

Ad 3. Wanneer we mensen strenger gaan beoordelen, voordat ze een functie kunnen vervullen, zullen er ook mensen uit de boot vallen. Zij kunnen dan niet verder komen, doordat ze negatief beoordeeld worden. Daardoor ontstaat een zorgplicht voor die mensen. Dat is in zekere zin nu ook al het geval. Wanneer mensen bijvoorbeeld worden veroordeeld en ge-

lijk met de mensen die zich sterk voor de bd-beweging hebben ingezet, wanneer ze failliet gaan, ziek worden of met AOW gaan?

Ad 4. Wanneer het geld zijn waarde verkrijgt in het economisch leven, mensen met geld verbonden worden in het rechtsleven en het geld zijn waarde verliest in het culturele leven, dan ontstaat in het geld net zoiets als in de bloedsomloop van de mens. Dan is het economisch leven vergelijkbaar met de longen, waar het bloed van zuurstof wordt voorzien. Dan is het bancaire leven net zoiets als het stelsel van slagaders, waardoor het bloed naar

ten scheiden. Koopgeld is dan een meer plaatselijke, regionale munt. Leengeld wordt dan een internationale, mondiale munt. Voor belastinggeld en cultuurgeld moeten dan nog munteenheden ontwikkeld worden. Ook zonder dat er nog aparte geldsoorten voor zijn ontwikkeld is het belangrijk om binnen de bd-beweging te onderzoeken hoe het gaat met de leengeld en schenkgeldstromen. De beweging kan pas een organisme worden, wanneer alle verschillende geldstromen in voldoende mate aanwezig zijn.

Ad 5. Wanneer we de krachten van de economie serieus nemen, en wie kan dat

dat zij bij zijn productieve arbeid niet de gevolgen voor mens en milieu uit het oog verliezen. In dit kader past ook dat de belasting van overheden niet op inkomen moet rusten maar op kosten, zodat de vervuiler betaalt. In dit kader past het ook om de dekking van geld niet te laten rusten op goud of zilver, maar op een combinatie van maïs, rijst en graan. Daardoor krijgen de verschillende regionale munten toch een min of meer met elkaar overeenstemmende waarde.

Binnen de bd-beweging wil dat zeggen dat we niet te veel oog moeten hebben voor de producten en de hoogte van de prijzen. We moeten ook oog hebben voor inhoudelijke zaken en we moeten het rechtsleven verzorgen. Dat wil zeggen dat we ons bijvoorbeeld moeten bezighouden met de vraag hoe de eigendomsverhoudingen van grond binnen de beweging georganiseerd zijn.

Grondbezit – zo kan het ook!

Het is een heel verhaal om uiteindelijk te komen tot grondbezit. De oplossing van een probleem vergt nu eenmaal inzicht in dat probleem. Bij grondbezit is het probleem tamelijk ingewikkeld, zoals u hierboven en in eerdere afleveringen hebt kunnen zien.

Het is hopelijk duidelijk geworden dat het voor de toekomst ongewenst is, dat het volledige grondbezit bij de boer komt te liggen. Het gaat dan over te veel vermogen. Dat is

moeilijk door jonge boeren te vergaren en de boer kan egoïstisch worden, waardoor hij ondanks zijn goede bedoelingen toch tegen het maatschappelijk belang in kan handelen. Wanneer het grondeigendom in een stichting wordt ondergebracht (dat heet "kapitaal neutralisatie"), kan de boer er wel mee werken, zonder dat hij wordt blootgesteld aan de krachten die samenhangen met de grondprijs en met speculatie.

Wanneer de boer door zijn leeftijd of andere biografische oorzaken niet meer in staat is om zelf verder te boeren, kan de grond aan een andere (jongere) boer beschikbaar worden gesteld. Een stichting is in staat om dat onder dusdanige voorwaarden te doen, dat het realistisch wordt voor de boer en de stichting. Indien nodig kunnen de pensioenaanspraken van de boer hierbij betrokken worden. Dat zal soms nodig zijn omdat het persoonlijke grondeigendom ook een functie in die richting vervult.

Wanneer zo'n stichting wel pachtinkosten heeft en geen rentelasten moet betalen, krijgt de stichting mogelijkheden om vanuit het algemeen belang te werken aan uitbreiding van het arsenaal aan gronden of opleidingen voor boeren (schenkgeld). Door opleidingen zijn er op langere termijn boeren beschikbaar, die hun vak verstaan. We zien al jaren dat opleidingen niet privé gefinancierd kunnen worden. Belastingregels en subsidieregels spelen daarbij een belangrijke rol. Voor een grondstichting zijn er meer

wettelijke en fiscale faciliteiten dan voor privé personen. De stichting is er bij zijn ontstaan en groei wel van afhankelijk dat privé personen vermogen beschikbaar stellen. Daardoor kan zij voldoende eigen vermogen opbouwen om te kunnen werken. Zo'n grondstichting moet ook werken aan beoordelingsprocessen, om de beste boer te kunnen kiezen uit mogelijke kandidaten. Dat wordt een belangrijke opgave voor de toekomst.

De BD-beweging staat op dit punt gelukkig niet in de kinderschoenen, omdat er al verschillende grondstichtingen bestaan. Deze stichtingen, zoals bijvoorbeeld stichting BD-grondbeheer en stichting Loverendale, beheren al een flink vermogen. Er bestaan dus ook al een aantal bedrijven die op deze manier hun grond geheel of gedeeltelijk beschikbaar krijgen. Daarmee is al bewezen dat deze aanpak werkzaam is. De BD-beweging loopt hiermee vooruit op de maatschappij. De BD-beweging is dus al begonnen met de fase van het associëren.

De grondstichtingen verdienen dan ook uw waardering en uw ondersteuning. Zij vormen structuren waarop de toekomst van de BD-beweging gebouwd kan worden. Daarnaast vervullen ze een voorbeeldfunctie naar de maatschappij als geheel.

Zo kan het ook. ■

Grondbezit – zo kan het ook!

vangen worden gezet, dan worden ze nog wel verzorgd. Door de hogere eisen die we aan bestuurders en werkers moeten stellen, zullen meer mensen uit de boot vallen. Zij worden wel niet gevangen gezet, maar verdienen toch een redelijk bestaan, dat gericht is op hun persoonlijk ontwikkeling. Hier past bijvoorbeeld een pleidooi voor een basis inkomen. Het is de vraag hoe we binnen de bd-beweging met zo'n zorgplicht omgaan. Hoe gaat het eigen-

alle verschillende plaatsen wordt gedirigeerd. Dan is het schenkgeld net zoiets als het spierstelsel, waar de zuurstof wordt verbruikt. Het politieke leven tenslotte is dan vergelijkbaar met het stelsel van aderen, waarmee het geld weer wordt afgevoerd, zodat het opnieuw aan zijn cyclus kan beginnen. Dat proces vraagt echter om gescheiden geldsystemen. De huidige bancaire crisis laat zien dat we het koopgeld en het leengeld van elkaar moe-

anders na de afgelopen decennia, dan moeten we deze activiteit via wetgeving binden. Het is dus onzin om te spreken over vrijhandel en vrije productie. Daar moet wederkerigheid heersen. Er bestaan ook al tal van initiatieven die hiervoor een aanzet geven. Er bestaat bijvoorbeeld een hele milieuwetgeving. Er bestaat ook al een hele wetgeving rond arbeid en beloning. Deze wetgeving zorgt er voor dat ondernemers wel kunnen werken, maar

